

С. С. Дубняк

Літоральні відклади

ЛІТОРАЛЬНІ ВІДКЛАДИ – відклади, що формуються у межах літоралі океанів і морів або внутрішніх водойм. Склад і поширення Л. в. залежать від геол. будови та рельєфу берега, припливно-відплив. явищ, вітр. хвилювання і прибереж. течій, розвитку прикріпленої до дна рослинності та бентос. організмів. Л. в. дуже різноманітні за складом: валуни, галька, гравій, пісок, мул, органічні залишки. У зоні взаємодії хвиль з дном і берегом (пляжу) відбувається формування осн. маси Л. в. та їх сортування – зменшення крупності в міру віддалення від берег. лінії. Переважають піски різної крупності. Після кожного сильного хвилювання характер відкладів у конкрет. місці зони пляжу зони може змінитися. За межами пляжу відкладаються алеврит. і глинисті осади, але їх сортування погіршується в зв'язку з наростанням глибини й ослабленням взаємодії хвиль з дном.

Закономір. розподіл Л. в. може порушуватися місц. факторами. Так, на чорномор. узбережжі Кавказу пляжні піски вміщують багато мулистих часток, які виносяться річками, що стікають з гір. Накопичення мулів можливе також у захищених від вітр. хвилювання бухтах і затоках. На низовин. ділянках берега Пн. моря під дією припливів відбувається акумуляція дрібнопіщаних і мулистих наносів, які в міру наростання в ширину та висоту формують марші – поверхні, що затоплюються водою тільки під час найвищих припливів і сильних нагонів. У місцях поширення молюсків або корал. утворень знач. відсоток у донних відкладах складають уламки черепашок і коралів. На літоралі морів, що заростає водоростями, в місцях поширення мангр. рослинності в донних відкладах можуть переважати орган. компоненти. На літоралі неглибоких озер і мілководдях рівнин. водосховищ унаслідок інтенсив. заростання макрофітами та накопичення на дні їх решток формуються болотні торф'яні ґрунти. Такі явища характерні для верх. мілковод. ділянок дніпров. водосховищ.

Якщо берег водойми утворює вертикал. уступ (кліф), то накопичення відкладів з уламків цього уступу відбувається переважно біля його підніжжя у вигляді скупчення брил, щебеню, які після обкатування хвилями перетворюються на валуни, гальку, гравій. На ділянках літоралі, де трапляються сильні припливні течії, сучасні відклади не можуть сформуватися, натомість розмиваються корінні породи дна.

За межами сучас. літоралі можуть зберігатися давні Л. в., які формувалися при переміщеннях берег. ліній. Під час мор. трансгресій Л. в. перекривалися ін. типами мор. відкладів.

З Л. в. пов'язані прибережно-мор. і прибережно-океан. розсипи, що містять корисні копалини (монацит, каситерит та ін.).

Рекомендована література

1. Хільчевський В. К., Дубняк С. С. Основи океанології: Підруч. К., 2008;
2. Митина Н. Н., Чуприна Е. В. Подводные ландшафты Черного и азовского морей. Москва, 2012.

Бібліографічний опис:

Літоральні відклади / С. С. Дубняк // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-55868>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).